

Príloha – Svetový deň bez tabaku 2005 25/05/2005

Zdravotnícki odborníci majú ideálnu pozíciu na to, aby hrali kľúčovú úlohu v kontrole tabaku. Svetový deň bez tabaku 2005 sa zameriava práve na ich úlohu. Európska únia prostredníctvom legislatívnych krokov, podpory projektov a výmeny správnych postupov zdôrazňuje špecifickú úlohu lekárov, zdravotníkov a ďalších odborníkov z oblasti zdravia, ktorú zohrávajú v otázkach kontroly tabaku a boja s fajčením. Nová kampaň Európskej únie „HELP –za život bez tabaku“ sa bude spájať so Svetovým dňom bez tabaku prostredníctvom hlavnej televíznej kampane, ktorá sa začne v 25 členských štátoch EU práve v tento deň.

Úvod

V súčasnosti až 1,3 miliardy ľudí na celom svete užíva tabak a 4,9 milióna ľudí ročne zomiera na jeho následky. Polovica všetkých užívateľov tabaku zomiera na následky chorôb spôsobených tabakom. Svetová banka predpovedá, že do roku 2030 bude fajčenie ročne zabíjať jedného zo šiestich dospelých ľudí na celom svete (1). Hoci až 70% týchto úmrtí pripadá na rozvojové krajiny, tabak zostáva naďalej jedným z najväčších problémov aj v Európe. Je druhou najčastejšou príčinou smrti na svete a zároveň vedie rebríček príčin smrti, ktorým sa dá predchádzať. Vlády a legislatívne orgány majú povinnosť vyvíjať úsilie na to, aby predchádzali takýmto úmrtiam, ale do tohto úsilia treba zapojiť aj celú spoločnosť. A práve tu musia odborníci z oblasti zdravia zohrať zásadnú úlohu. Majú dôveru verejnosti a médií a ich hlas prenikne do veľkého množstva sociálnych, ekonomických a politických arén. Ako zdravotníci sú v kontakte s vysokým percentom obyvateľstva, majú možnosť pomáhať ľuďom pri zmene správania. Môžu poradiť, viesť a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú následkov užívania tabaku, môžu pomáhať pacientom skončiť s fajčením a varovať deti a dospievajúcu mládež pred nebezpečenstvami spojenými s fajčením. Štúdie potvrdili, že aj krátke varovanie lekára pred škodlivosťou fajčenia či zdôraznenie významu skončiť s ním, patrí k najefektívnejším a najlacnejším metódam boja proti fajčeniu (2).

Odborníci môžu zasiahnuť na viacerých úrovniach. Na individuálnej môžu poučiť obyvateľstvo o škodlivosti tabaku a pomôcť s radou, ako sa zbaviť závislosti. Bola vydaná aj príručka pre zdravotníkov, ako postupovať v tejto oblasti (3). Na úrovni skupín obyvateľstva môžu odborníci iniciovať a podporovať snahy o vytváranie nefajčiarskych pracovísk, rozširovať dostupnosť prostriedkov pre fajčiarov, ktorí chcú skončiť so závislosťou na tabaku. A nakoniec, na celospoločenskej úrovni môžu svojím hlasom ovplyvniť snahy o národnú a celosvetovú kontrolu tabaku, zasadzovať sa za daňové opatrenia a nefajčiarsku legislatívu, podporovať svetové iniciatívy ako Svetový deň bez tabaku a rámcový dohovor Svetovej zdravotníckej organizácie o kontrole tabaku. Napríklad nedávno európski zdravotnícki odborníci odštartovali celoeurópsku petíciu, v ktorej požadujú jednoduchý prístup k službám, ktoré fajčiarom pomôžu zbaviť sa návyku fajčenia, absolútnu ochranu nefajčiarov pred cigaretovým dymom a zavedenie rámcového dohovoru Svetovej zdravotníckej organizácie o kontrole tabaku do praxe.

Vo všeobecnosti môžu lekári a ďalší odborníci byť príkladom, na ktorý dobre fungujúca spoločnosť musí zareagovať. Zdravotnícke organizácie by mali byť vzorom pre ďalšie profesijné organizácie a spoločnosť. Podporou nefajčiarskych pracovísk a nefajčiarskej kultúry ukazujú svojim pacientom príklad, ktorý by mali aj oni nasledovať.

Celoeurópske porovnanie

Veľkou výzvou je zákaz predaja tabakových výrobkov v zdravotníckych zariadeniach. Mnohé európske krajiny, medzi nimi napríklad Poľsko, Grécko, Španielsko a Estónsko, zaviedli zákaz predaja a propagácie tabakových výrobkov v týchto zariadeniach. Medzinárodná sieť nemocníc podporujúcich zdravie a Európska sieť nefajčiarskych nemocníc, ktoré fungujú vo väčšine členských štátov EU, aktívne podporujú vznik nefajčiarskych zdravotníckych zariadení, poskytujú služby fajčiarom, ktorí sa chcú zbaviť závislosti, a podporujú zdravotníkov v ich osobných snahách skončiť s fajčením. Zdravotnícki odborníci z Malty uvádzajú, že zavedením legislatívy zakazujúcej fajčenie na verejných priestranstvách sa zvýšil počet ľudí, ktorí prestali fajčiť (4). Na základe tejto skúsenosti aj mnohé ďalšie krajiny zaviedli alebo sa chystajú zaviesť zákaz fajčenia na pracoviskách, v prostriedkoch verejnej dopravy a na verejných priestranstvách.

Malta aj Švédsko majú zastrešujúce organizácie zdravotníckych odborníkov, ktoré zlučujú lekárov, dentistov, zdravotné sestry, učiteľov, farmaceutov a psychologov. Jedna z týchto organizácií v spolupráci s Ministerstvom zdravotníctva Malty vytvorila podporný systém pre ľudí, ktorí chcú skončiť s fajčením, a poskytuje im prístup na odvykacie kliniky. Oddelenie podpory zdravia organizuje výchovné prednášky a školenia, na ktorých informuje odborníkov o sústavne sa meniacich výzvach boja s fajčením. Skupiny ako Európske sestry a pôrodné asistentky proti tabaku a Zdravotnícki odborníci proti tabaku sa vo Švédsku venujú otázkam kontroly tabaku, napríklad formovaniu názorov a profesionálnemu vývoju. Takéto organizácie tiež dávajú odborníkom do ruky moc prijímať účinnejšie a razantnejšie programy na boj proti tabaku a školia ich v práci s pacientmi v dlhodobom procese odvykania od fajčenia. Viac ako dve tretiny zubných lekárov vo Švédsku a Fínsku pokladajú za svoju povinnosť podporovať svojich pacientov v úmysle a úsilí skončiť s fajčením (5). Národná zdravotnícka spoločnosť vo Veľkej Británii pripravila veľmi účinný a rozsiahly systém služieb Stop fajčeniu. Poskytuje rady a podporu fajčiarom, ktorí sa rozhodli skončiť s fajčením.

Zdravotnícki odborníci si potrebujú dopĺňať a aktualizovať vedomosti a zručnosti počas celej kariéry, aby si uchovali odbornú spôsobilosť. Vzdelávanie počas štúdia a postgraduálne školenia sú účinným nástrojom v poradenstve ľuďom, ktorí chcú skončiť s fajčením. Systém vzdelávania a školení sa v jednotlivých krajinách v rámci Európy líši. V Estónsku sa zdravotníci už na škole učia, ako poskytovať poradenstvo fajčiarom a do konca roka 2005 tu v každom z krajov vybudujú minimálne jednu ambulanciu s odborníkmi v tejto oblasti. Všetci študenti

medicíny na Litovskej univerzite medicíny majú v osnovách aj prednášky o prevencii fajčenia a metódach pomoci tým, ktorí chcú s fajčením prestať. Nemecko vidí význam zvyšovania povedomia medzi lekármi a inými zdravotníckymi odborníkmi v liečení tabakovej závislosti, kde ešte stále pociťuje nedostatok skúseností v technikách odvykania.

Povedomie verejnosti a vzdelávanie, najmä medzi deťmi, dospievajúcou mládežou a mladými ľuďmi je pokladané za životne dôležité v nefajčiarskej kampani a práve tu zohrávajú zdravotnícki odborníci veľmi dôležitú rolu. V Grécku zdravotníci pravidelne a systematicky informujú deti o návykovej povahe a zdravotných rizikách konzumácie tabaku. Vo Švédsku, Španielsku a na Slovensku odborníci spolupracujú so školami a učebné osnovy boli obohatené o témy kontroly spotreby tabaku a podpory zdravia. Treba však priznať, že v Španielsku a na Slovensku sú tieto snahy ešte nesúrodé a neplatia všeobecne. Kampane zvyšujúce povedomie obyvateľstva zamerané na mladých ľudí a tehotné ženy prebehli aj na Cypre. V Estónsku Národný ústav pre rozvoj zdravia zaviedol inovatívny súťaživý prístup v školách, kde majú deti problém skončiť s fajčením, pretože je na ne tlak kamarátov.

Prekážky na ceste k úspechu programov

Napriek proaktívnym opatreniam v boji s tabakovou závislosťou v mnohých európskych krajinách zostávajú dve z hlavných prekážok k účinnej antitabakovej politike vo finančnej rovine. Prvou je úroveň zdanenia tabakových výrobkov a druhou je rozdiel v cenách, za ktoré si jednotlivec môže zadovážiť liečenie závislosti.

Svetová zdravotnícka organizácia a Svetová banka odhadujú, že rast cien cigariet o 10% by mohol motivovať asi 42 miliónov ľudí na svete, aby prestali fajčiť (6). Dane uvalené na tabakové výrobky však môžu viesť k obrovským relatívnym rozdielom v cenách cigariet medzi jednotlivými európskymi krajinami. Napríklad cigarety kúpené v Luxembursku môžu byť až trikrát lacnejšie ako cigarety kúpené vo Veľkej Británii (7). Dôsledkom by bolo, že Luxembursko by priťahovalo fajčiarov z okolitých štátov. Francúzsko po zvyšovaní cien v posledných rokoch zaznamenalo aj nárast počtu fajčiarov, ktorí sa rozhodli skončiť s fajčením. Zdravotnícki profesionáli môžu využiť svoje prominentné postavenie na lobovanie vo vládoch za zmeny daňového systému.

Cena za odvykaciu kúru môže byť tiež problémom v boji s fajčením. Fajčenie je najrozšírenejšie medzi ľuďmi s nižšími príjmami. Preto cena za odvykaciu kúru nesmie byť prekážkou. V súčasnosti neexistuje žiadna dohoda medzi európskymi štátmi o cenách za liečenie. Napríklad na Malte sú kliniky s odvykacími kúrami ľahko dostupné pre každého a sú bezplatné. Vo Veľkej Británii sú centrá pomoci pri odvykaní, vrátane terapie náhrady nikotínu, ktorá je dostupná na lekárske recept, a je bezplatná pre starších občanov a ľudí s nižšími príjmami. V Španielsku, Grécku, na Slovensku a v ďalších krajinách farmakologická pomoc nie je bezplatná. Výsledkom je, že napríklad v Nemecku sa len 25% lekárov zaujíma o to, či je ich pacient fajčiar alebo nefajčiar, a menej ako 5% lekárov radí pacientom, aby prestali fajčiť. Táto situácia zrejme súvisí aj s nedostatočnou podporou lekárov a nedostatkom času a prostriedkov na ich vzdelávanie v oblasti tabakových závislostí. Aj Slovensko udáva nedostatok finančných prostriedkov za základný problém v programoch boja s nikotínovou závislosťou, a to aj napriek vysokému percentu úspešnosti rôznych projektov. Vzhľadom na nedostatok psychologickéj podpory fajčiarom, ktorí chcú prestať alebo už prestali fajčiť rastie aj percento návratu k starému návyku.

A nakoniec treba skonštatovať, že povedomie verejnosti a výskum v jednotlivých krajinách EU nie sú na rovnakej úrovni. Napriek tomu, že v súčasnosti sa programy odvykania rozbiehajú v Španielsku a čoskoro aj na Cypre, často chýbajú údaje o úspešnosti týchto projektov.

Súhrn

Zdravotnícki odborníci hrajú mimoriadne významnú úlohu v boji s fajčením. Zastrešujúce organizácie zdravotníckych profesionálov majú pozitívny vplyv na politické rozhodnutia a formovanie verejnej mienky a zabezpečujú sústavné vzdelávanie a výchovu odborníkov. Avšak tieto organizácie nemôžu fungovať bez podpory členských štátov. Aj preto by zdravotnícki odborníci mali skončiť s fajčením predovšetkým sami, nabádať verejnosť, aby vyhľadala pomoc v úsilí skončiť s fajčením, a obracať sa na konkrétne národné a medzinárodné inštitúcie, aby finančne podporovali iniciatívy v boji proti fajčeniu.

Ďalšie informácie o nefajčiarskej kampani EU a aktivitách EU v oblasti kontroly tabaku nájdete na webovej stránke Európskej komisie na adrese:

http://europa.eu.int/comm/.../tobacco_en.htm

Použitá literatúra:

- (1) Economics of Tobacco Control: Curbing the Epidemic: Governments and the Economics of Tobacco Control. World Bank Development in Practice Series, 1999, Washington DC
- (2) Sarajevo. Doctors must stub out smoking. StudentBMJ 2004; 12: 89–132
- (3) Raw et al., Thorax 1998; 53 (suppl 5): S1–S18 and BMJ 1999; 318
- (4) Health Promotion Department, Malta, 15 November 2004.
- (5) Allard, RHB. Tobacco and Oral Health Opinions of EU–dentists. A 1998

survey. Presentation at the 3rd meeting of the EU Working Group on Tobacco and Oral Health, Dublin, May 1999.

(6) <http://www.who.int/inf-pr-2000/en/pr2000-53.html>

(7) Montes and Villalbí. The price of cigarettes in the European Union. *Tobacco Control* 2001; 10: 135-136

Poznámky:

- Táto tlačová správa bola zostavená na základe expertízy, ktorú vykonali členovia Európskej siete pre prevenciu fajčenia (máj 2005)
- "Názory vyjadrené v tomto materiáli nesmú byť v žiadnom prípade pokladané za oficiálny názor Európskej komisie."
- Odkazy a použitá literatúra sú nedeliteľnou súčasťou hlavného textu.
- Pravidelné tlačové správy budú zasielané (od apríla do novembra) ako súčasť kampane Európskej komisie "HELP –za život bez tabaku", s cieľom zásobovať médiá adekvátnym materiálom a informáciami na podporu kampane "HELP" a zvýšenie jej účinku.

Une initiative de l'Union Européenne

